

Кастусь Травень

Вокліч

I

У гэтым вялікім габінэце былі яшчэ дзьве вялікія рэчы: пагоны і галава генэрал-лейтэнанта ФСБ Далмата Пятрова, які сядзеў ва ўтульным скураным фатэлі і гаварыў: стрымана, ёміста і насычана. Генэрал быў невялікага росту, нядаўна яму дабавілі зорку і ён ператварыўся ў генэрал-лейтэнанта, пасля чаго неяк усох, здрабнеў, перарабіўся з каржакаватага здаравяка ў мізэрнага сухенькага дзядка ў форме зь непамерна вялікімі пагонамі. Магчыма, яго падсьвядомых жыцьцёвых сілаў не хапіла на чын генэрал-лейтэнанта. Засталася вялікая галава, здольная ўспрымаць інфармацыю, перапрацоўваць яе і рабіць высновы, выключная памяць, працаздольнасьць і дагматычная вера ў ідэалы расейскай імперыі, што дазволіла яму зрабіцца адзіным уладальнікам вялікага габінэта і ўтульнага фатэля.

Адсюль, з гэтага скуранага, цёплага крэсла генэрал-лейтэнант Далмат Пятроў распаўсюджаваў пляны і энэргію барацьбы з ворагамі імперыі.

Сёньня ён сьвідраваў халоднымі, нават злоснымі вачыма палкоўніка ФСБ Фарыда Іванова, які сядзеў насупраць.

- Не давай ім падняцца, адчуць смак перамогі. Аніякага посьпеху яны не павінны дасягаць самастойна. Посьпех у іх сьвядомасьці павінен быць звязаны толькі зь дзейнасьцю Расеі. Таму ўсё таленавітае, здольнае, ініцыятыўнае, нацыянальнае бязьлітасна затоптвай у першую і другую чаргу.

На кіруючыя пасады ў культуры, спорце, тэлебачаньні вылучай ці мясцовых дагматаў, няздараў, тупіцаў, ці расейскіх патрыётаў. Тамтэйшыя прыдуркі добра заціраюць усе мясцовыя таленты і здольнасьці. Акрамя таго, на іх фоне расейцы будуць выглядаць выключна геніяльнымі работнікамі.

Генэрал Пятроў жорстка зірнуў на палкоўніка Іванова, быццам западозрыў у ім непатрэбную для агента ўплыву мяккасьць і жаласьлівасьць.

Мы ледзь не пражывалі Беларусь. У апошні момант пасьпелі піхнуць на кіраўнічае месца свайго чалавека. Але сытуацыя складаная, няпростая. Там побач - Эўропа. Шмат хто, дыхнуўшы кіслароду ў Варшаве, Празе ды Парыжы, пачаў разумець сэнс жыцьця. Таму аніякай альтэрнатывы, аніякай Эўропы. Таленавітыя і здольныя павіны назаўсёды зразумець, што могуць нечага дасягнуць, зрабіць кар'еру толькі праз Маскву, у Маскве, дзякуючы Маскве, падтрымліваючы Маскву.

Генэрал прамаўчаў, адпіў глыток са шклянкі і працягваў:

- Клясычны агент уплыву павінен валодаць мовай, гісторыяй тэрыторыі, якую трэба падпарадкаваць. У нашым выпадку ніякай мовы, ніякай гісторыі. Іх гісторыя пачалася ў 17-м годзе, датуль яны ня мелі гісторыі.

Генэрал Пятроў нешта ўспомніў, спяхмурнеў і некалькі доўгіх хвілінаў разглядаў цвёрды, валявы твар 37-гадовага палкоўніка Іванова.

- Нейкую ілюзію ім ствары, пакінь газэтку на іхняй мове. Але ўсіх здольных журналістаў перакупі ў расейскамоўныя выданні. Нязломных - бязьлітасна ламай. Галоўнае задушыць веру ў сябе. Ня даць ім аніякага посьпеху. Калі хто нечага і дасягне - ані слова, маўчаць, абмежаваць фінансава. Ніякіх перамог. Ніякага сымбалю для аб'яднаньня.

На разьвітаньне генэрал-лэйтэнант Далмат Пятроў памякчэў, паводле расейскага звычаю набулькаў палкоўніку Фарыду Іванову шклянку добрага армянскага каньяку за ўдалую дзейнасьць у Заходняй правінцыі імперыі.

- Дзейнічай, палкоўнік. Гэтая марыянэтка доўга не пратрымаецца, трэба падшукаць новую фігуру на пост губэрнатара. Стварыць загадзя імідж. Працы шмат.

- А гэты куды? - запытаў палкоўнік.

- Гэты не прападзе, спрытны прайдзісьвет. Наклаў сабе ў швэйцарскія ды аўстрыйскія банкі не адзін мільён.

Генэрал адпіў глыток:

- Патрымаем на пасадзе віцэ-прэм'ера, а потым піхнём расейскім паслом у В'етнам.

II

У Менску ўсё зьмяшалася ў рэчаіснасьці. Лета ўвасобіла ў сабе помесь нязвыкла цёплай зімы і халоднай вясны. Было ціха, хранічна дыскамфортна, ураджай рос кепска, будучыня абяцала быць галоднай. Пачуццё чаканьня ўладарыла ў грамадзтве. Постсавецкі народ засынаў, паступова стагнуючы, ён усё хутчэй і хутчэй упадаў у стан анабіёзу. У той дзень на менскім стадыёне «Дынама» сабралася ўсяго некалькі тысячаў заўзятараў. Пасьля першага тайму адборачнай гульні чэмпіянату сьвету зборная Расеі перамагала зборную Беларусі зь лікам 2-0. Заўзятары ў перапынку курылі цыгарэты, пілі піва, лускалі семкі, глядзелі невідуччымі вачыма перад сабой. Надзея на лепшае жыцьцё памірала доўга і пакутліва. Сёньняшняя параза ставіла ганебную кропку ў канцы дзейства, якое зьнішчала гонар, сумленьне і свабоду гэтых людзей. Іх, хто прысутнічаў на стадыёне, прымусілі згадзіцца з тым, што яны - натоўп, ад якога не залежыць нічога, нават вынік футбольнага матча.

Заўзятары ў Кіеве і Львове, Палтаве і Вінніцы, Чаркасах і Запарожжы, па ўсёй вольнай Украіне, назіраючы па тэлевізіі гэты ганебны матч, лаяліся па-мацернаму, абзываючы сваіх братоў сьвінаводамі і бульбаводамі. Зборная Украіны пры перамозе расейцаў займала другое месца ў турніры і не трапляла ў фінал футбольнага першынства сьвету.

Вітаўт спазьніўся на першы тайм і прыйшоў на цэнтральную трыбуну, змрочна балянсуючы на мяжы чорнай злобы і адчаю. Ён заняў сваё месца, паглядзеў на таблё, на маладых хлопцаў, што сядзелі побач. Міліцыянты ў бронекамізэльках, з гумовымі палкамі напатагове стаялі ў праходах, пільна ўзіраючыся ў шэрагі людзей, вышукваючы бел-чырвона-белыя сьцягі, каб адразу арыштаваць і сьцяг, і сьцяганосца. Пануючы рэжым ажыцьцяўляў пляны імперскай Расеі, душыў праявы этнічнай сьвядомасьці народу нават у спорце.

- Чаго так сумна? - Вітаўт зірнуў на маладых.

- Прайграём, - юнак побач пацягнуў з бляшанкі піва і невыразна паглядзеў на Вітаўта. У сінх вачах хлопца ўжо зьзяла абьякавасьць як спроба захаваньня душы ад адчаю.

- Вынік заплянаваны ў Маскве, што тут незразумелага? Яны ж ходзяць па полі, аніякай барацьбы, - павярнуўся да Вітаўта ладна зьбіты малады мужчына ў штармоўцы, у вачах яго стаялі дзікая злосьць і распач.

- Гэта гульня - яшчэ адно пацьверджаньне паслухмянасьці беларусаў, нашай любові да «вялікага расейскага народу». За гэта мы атрымаем газ, электраэнэргію, сыравіну... яшчэ нешта..., - апошнія словы мужчына вымавіў зь непрыхаваным раздражненьнем.

- А калі перайначыць гэты вынік? Парушыць пляны маскоўскіх стратэгаў? Зьмяніць хаду падзей? Га? - разважыў у голас Вітаўт.

- Думка цікавая, але як? - пахмурна адказаў мужчына сьпераду.

- Можа, здымем порткі, абумем буцы ды на поле? Га? - усміхнуўся хлопец зьлева.

Вітаўт доўга маўчаў. Яны ўсе былі аб'яднаныя жаданьнем свабоды, пераможнасьці Радзімы. Ва ўяўленьні Вітаўта паўсталі героі мінуўшчыны.

- Мужыкі, успомнім старажытных ваяроў, Давіда Гарадзенскага і яго гераічную барацьбу з тэўтонамі, вялікіх князёў Вітаўта і Міндоўга. Тых, хто загінуў пад Грунвальдам. Іх шлях да Грунвальда. Іх сумнеў, тугу, невядомасьць, А потым - жорсткую сечу, калі трэба было цяпець, змагацца і гінуць дзеля Перамогі.

Вітаўт гаварыў марудна і ціха. Кожнае слова клалася, як важкі камень у сьцяну абарончага збудаваньня. Ён змоўк і доўга, амаль хвіліну, маўчаў, апусьціўшы сівую галаву долу.

- Перамогі заўсёды патрабавалі магутных намаганьняў, - прашаптаў ён.

- Слава Героям, - ціха сказаў ён.

- Слава Героям! - паўтарыў ён ізноў. Суседзі, маладыя хлопцы і мужыкі наперадзе са зьдзіўленьнем і інтарэсам паглядзелі на Вітаўта, яны нібы пачалі прачынацца.

На поле выбеглі футбалісты зборных Расеі і Беларусі.

Вітаўт разагнуў плечы, падняў літую глыбу стрыжанай сівой галавы, быццам неймаверны цяжар.

- Пагоня, - з намаганьнем і адным словам прамовіў Вітаўт.

- Па-го-ня! - энэргічна, рашуча, цьвёрда, непахісна пачаў скандаваць Вітаўт. Ён выпраменьваў упэўненасьць, зь ім побач нябачна стаялі ваяры, што палеглі пад Грунвальдам амаль 600 гадоў назад.

- Па-го-ня! Па-го-ня! - спакойна, упэўнена, рашуча, цвёрда, з унутранай сілай. Моладзь навокал Вітаўта падхапіла вокліч.

- Па-го-ня! Па-го-ня! Па-го-ня! - вокліч панёсься па трыбунах стадыёну. Ужо скандавала некалькі соцень заўзятараў. Яшчэ некалькі імгненьняў, і ў адзіным пачуцьці, шчырым, адчайным жаданьні Перамогі ўсе, хто прысутічаў на стадыёне, усталі. Як быццам сьвежы вецер з акіяну пранёсься над трыбунамі і вырваўся на футбольнае поле.

III

Палкоўнік ФСБ Фарыд Іваноў, накіраваны ў Менск для ўвасабленьня імперскіх плянаў Расеі, ажыццяўляў кантроль за ходам футбольнага матча зборных Расеі і Беларусі.

Утульна ўладкаваўшыся ў крэсьле на трэцім паверсе штаб-кватэры СНГ, налкоўнік назіраў хаду гульні па тэлевізіі і маленькімі глыткамі смакаваў каву. Зрэдку ён паглядаў на сакратарку-рэфэрэнта Аліну Бандарэвіч, прыгажуню зь непаўторнай паставай. Ад Аліны ішла хваля такіх моцных флюідаў, што ў 37-гадовага палкоўніка ФСБ ад спакусы пацелі далоні.

- Як Вы думаеце, Фарыд Ахмедавіч, хто сёньня пераможа, вашы ці нашы? - Аліна зірнула на Іванова сваімі чароўнымі цёмна-сінімі вачыма.

- Бульбаводы няздатныя да перамог. Яны ўжо прайгралі ўсё, што можна было прайграць, на сто гадоў наперад.

Палкоўнік выключыў гук у тэлевізары. З футболам ўсё ясна. Можна было пераходзіць да прыемнай падрыхтоўчай працы, зьвязанай зь вярбоўкай агента.

- Называй мяне проста Фарыд, - палкоўнік падышоў да Аліны, аблапіў позіркам увесь непаўторны зьбег славутай сынусоіды, стрымаўшы зьвярыны крык жаданьня, пасля па-партыйнаму моцна, упэўнена ўзяў дзьвюма рукамі за сьцёгны і магутна - ня вырвацца і не паварушыцца - прытуліў да сябе.

- Фарыд Ахмедавіч, Вы што, з глузду зьехалі? - спалохана закрычала Аліна.

На другім паверсе будынка рэфэрэнт па міжнародных справах СНГ Арсэн Гайдукоў, ён жа сакрэтны агент ФСБ, назіраючы ў маніторы разьвіцьцё падзеяў, уключыў тэлезапіс.

Між тым на футбольным полі адбылося непрыкметнае здарэньне, на замену выйшаў паўабаронца Кастусь Канапелька. Ён выбег, падхоплены магутным жаданьнем тысяч людзей аказаць супраціў, змагацца і перамагчы.

- Па-го-ня, Па-го-ня, Па-го-ня, - стагнаў, енчыў, плакаў, патрабаваў, пагражаў стадыён, і ў гэтым крыку-стогне яны, футбалісты зборнай Беларусі, чулі водгалас усіх тых няшчасьцяў, што выпалі на долю іхнага шматпакутнага народа. Сёньня, праз гады пасля Чарнобыля, сваякі гэтых людзей валіліся адзін за адным у магілу, пакідаючы безабароннымі сваіх дзяцей, жонак і мужоў у адзіноце перад разрухай, беспрацоўем, голадам... Кастусь праглынуў камяк, змахнуў сьлёзы. Капітан каманды Алесь Юркевіч падбег да яго, узрушана запытаў:

- Што?

- Што, - адказаў Кастусь, - ня бачыш што! Трэба Перамога.

Алесь узрадавана і адначасова злосна хітануў галавой. У Алеся безнадзейна хворая жонка памірала ў Бараўлянах, і яму ня трэба было шмат слоў.

Каманда Беларусі пачала гуляць у зусім іншую гульню, настойлівую, тэхнічную, стваральную. На 61-й хвіліне матча Кастусь Канапелька ў падкаце забраў мяч у цэнтры абароны расейцаў Сяргея Мамедава і, набіраючы хуткасьць, памчаў наперад, на супрацьходзе праскочыў праз расейскую абарону, прайшоў крыху на край, на кут штрафной, магутна паскорыўся і выкаціўся на брамніка расейцаў Руслана Бабіджакава, які маланкай кінуўся ў ногі. Кастусь імгненна катануў мяч уздоўж пустой брамы, і Юрась Старавойтаў з асалодай увагнаў гол у сетку неабароненай брамы зборнай Расеі. Стадыён выбухнуў стогнам радасьці. Цыгарэты, бляшанкі зь півам, газэты і часопісы, - усё было імгненна кінута долу.

- Па-го-ня! Па-го-ня! - у адзіным жаданьні тысячы галасоў заўзятараў прасілі працягу.

Пасьля хуткай імклівай перапасоўкі ў цэнтры поля, такой, што нават у заўзятараў закруцілася ў галовах, Кастусь Канапелька атрымаў мяч, паскорыўся, адарваўся ад абаронцаў на нейкія сантымэтры і магутна стрэліў па браме нізам. Бабіджакаў тыграм скокнуў у кут, адбіў мяч перад сабою, і цэнтральны нападнік беларусаў Алесь Юркевіч ластаўкай выскачыў з натоўпу футбалістаў і галавой загнаў мяч пад бэльку. Лік стаў 2:2.

- Па-го-ня! Па-го-ня! Па-го-ня! - скандаваў народ. Здавалася, што дзесьці грозна грывеў гром... Ціхі, памяркоўны дзень некуды зьнік, на зьмену яму прыйшоў суровы, непрадказальны, трывожны час. Час дзеяньня і барацьбы.

Міліцыянты разгублена бегалі па трыбунах, ня ведаючы, што рабіць. Тэлекаментатары, як попкі паўтаралі, што пры ліку 2:2 зборная Расеі ўсё адно абыходзіць зборную Ўкраіны паводле лепшай розьніцы мячоў і займае першае месца ў турніры.

Генэрал-лейтэнант Далмат Пятроў з Масквы па вяртушцы шукаў палкоўніка Фарыда Іванова, які ў гэты час вёў актыўную барацьбу за штонікі Аліны, якія ўсё ніяк не здымаліся.

Рэфэрэнт СНГ Арсэн Гайдучоў, ён жа агэнт ФСБ у Менску, паглядаў на тэлеманіторы за няўдалымі патугамі Фарыда і задаволена пасьмейваўся ў а-ля прэзыдэнцкія вусы.

- Па-го-ня! Па-го-ня! Па-го-ня! - стадыён грозна патрабаваў Перамогі.

Расейская зборная рванулася ўперад, але каманда Кастуса Канапелькі гуляла на роўных. Яны ўжо паверылі ў сябе. Гэтая роўнасьць беларусаў, іх халодна-жорсткая прагматычная гульня вымушала расейцаў злаваць, бо роўнасьць учорашніх аўтсайдэраў абражала іхнюю годнасьць і стварала псыхалягічны дыскамфорт. Супраць расейцаў гуляла тэхнічная, жорсткая, злосная непахісна-валявая каманда, якая ведала нешта, чаго ня ведалі яны. На вачах заўзятараў адбываўся дзіўны пералом - нараджэньне каманды пераможцаў.

IV

Палкоўнік ФСБ Фарыд Іваноў пераўзбудзіўся. Ягонаму целу патрэбна была гэтая ашаламляльная пастава, маладосць і шчырасць гэтай жанчыны, яе тэмпэрамент, яе энэргічныя рухі насустрач. Ён каротка і рэзка, без замаху ўдарыў далоньню па шчацэ Аліны, каб аглушыць яе і выклікаць шок. Потым, схапіўшы за кофточку, белую з гальштукам і гузікамі, зь сілай ірвануў яе ў розныя бакі, так што гузікі кулямі заляскаталі па габінэце. Дзівосныя, рэдкай прыгажосці грудзі белай жанчыны паўсталі перад вачыма Фарыда. Палкоўнік загырчэў патыгрынаму жорстка, бязьлітасна. Зараз ён кінецца, разарве гэтыя прыгожыя штонікі і растопча жыццё прыгажуні. Але ў гэты момант недзе блізка так пагрозьліва і моцна грывнула, нібы лёгкі землятрэс прайшоў па пакоі. Захісталіся люстры, зазьвінелі шыбы ў вокнах.

Амаль поўны стадыён заўзятараў - за паўгадзіны туды набегла тысяч трыццаць пяць народу - стоячы вітаў трэці гол зборнай Беларусі, які забіў Кастусь Канпелька.

Ад такой жудаснай несправядлівасьці расейская зборная аслупянела і за хвіліну да канца гульні атрымала чацьвёрты гол у сваю браму. Палкоўнік ФСБ Фарыд Іваноў, кінуўшы Аліну і пазіраючы ў экран тэлевізара, ліхаманкава даваў каманду па міні-рацыі сваім агентам, што знаходзіліся на трыбунах стадыёна.

- Я - «Калуга», я - «Калуга», слухайце мяне: «Енісей», «Ангара», «Волга», «Астрахань», «Саратаў», «Волагда», «Іртыш», «Дон» з сваімі групамі дзейнічаць па пляне нумар тры. Паўтараю, дзейнічаць па пляне нумар тры...

Плян нумар тры прадугледжваў шырокамашабную правакацыю.

У гэты момант рэфэры матча, судзьдзя міжнароднай катэгорыі з Латвіі падняў рукі ўгору. 4:2 на карысьць зборнай Беларусі. Каманда Ўкраіны выйшла ў фінал чэмпіянату сьвету. На стадыёне заўзятары грывелі дзесяткамі тысячаў галасоў:

- Слава Героям! Слава Героям! Слава Героям!

Алесь Юркевіч, капітан каманды, плакаў, не саромеючыся, у цэнтры поля і выціраў сьлёзы дзьвюма рукамі. Уся каманда абступіла яго, віншавала з двума галамі, а ён заліваўся сьлязьмі на вачах усёй Эўропы. Ён плакаў аб сваім страчаным жыцці, аб каханай жанчыне, што пакутліва памірала ў анкалёгіі, аб першай Перамозе зь вялікай літары.

У Кіеве, на Хрышчаціку дзясяткі тысяч кіеўлянаў скандавалі «Жыве Беларусь!» Усё мужчынскае насельніцтва Ўкраіны выйшла на вуліцы і сьвяткавала Перамогу зборнай Беларусі.

Генэрал ФСБ, атрымаўшы праз сакрэтны тэлеканал тэлезапіс, з шалёнай злосьцю назіраў за патугамі палкоўніка Фарыда Іванова.

Савет Бясьпекі Беларусі ў поўным складзе сабраўся ў прэзыдэнцкім палацы і чакаў самога прэзыдэнта, які вёў перамовы з Масквой пра накіраваньне ў Менск часьцей Пскоўскай і Разанскай дывізіяў парашутна-дэсантных войскаў.

Праз гадзіну палкоўнік ФСБ Фарыд Іваноў панура сядзе ў машыну, каб ехаць на аэрадром, на тэрміновы выклік з Масквы. Запруць у Хакасію на 10 гадоў, з жахам думае Фарыд. Глухі страх перад дзікай, азіяцкай Сібір'ю мядзьведзем варочаўся ў ягонай душы. Праспэкт Скарыны, запоўнены натоўпамі людзей зь бел-чырвона-белымі сьцягамі, сьмяяўся, сьпяваў, сьвяткаваў сваю Перамогу. «Вольва» марудна рухалася па праспэктце, над пярэднім крылом легкавіка трапятаў дзяржаўны сьцяжок Расеі. Аднекуль з натоўпу вылецела нешта бліскучае і ўрэзалася ў лабавое браняванае шкло самахода, заліўшы фарбай палову паверхні.

- Прыехалі, - кіроўца ўключыў хістачкі дворніка, якія размазалі фарбу па ўсім шкле, і адразу выключыў іх, зразумеўшы сваю памылку.

- Трэба зьняць сьцяжок, а то тут нас і пахаваюць, - прамырмаў Фарыд Іваноў.

Дывізіі ПДВ Расеі ўпаўзлі ў чорныя пашчы ваенна-транспартных летакоў.

Войскі НАТО, паднятыя па трывозе на ўсім Эўрапейскім кантынэнце, прыводзіліся ў баявую гатоўнасць.

Гісторыя, нібы прагнуўшыся, хутка імкнулася наперад.

Генэрал-лейтенант ФСБ Далмат Пятроў, седзячы ў сваім маскоўскім габінэце, у цёплым скураным крэсьле, стомлена заплюшчыў вочы. Нягледзячы на поўны крах місіі Фарыда Іванова, ён са здзіўленьнем адчуў у глыбіні душы задаволенасць. Здаравяк Фарыд усё ж ня здолеў абламаць беларускую прыгажуню, і гэта было прыемна старому імпатэнту Далмату Пятрову. Не сьпяшаючыся, ён смакаваў усё падрабязнасьці гэтай чужой жыцьцёвай паразы... Няўдача прыгажуня Фарыда пры ўмелай падачы можа спадабацца ўсім вышэйшым кіраўнікам ФСБ, прэм'ер-міністра, і магчыма, самому Прэзыдэнту...

Дзядок задаволен па чомкаў вуснамі, быццам абсмоктаў смажанага ў сьмятане карася.

Параза ў Беларусі, яна чакалася даўно, была стратэгічна абумоўлена, і ўсе лёгка ды задаволен сьпіхнуць яе на палкоўніка-прыгажуня Фарыда Іванова.

Генэрал задрамаў, яму сьніўся луг і ён, малады афіцэр КДБ, як жарабок, імчыць па зялёнай траве, хутка наганяючы Аліну Бандарэвіч, якая ўцякае ад яго і спалохана раз-пораз азіраецца. Зараз ён схопіць яе, паваліць у траву, пачне рваць розныя жаночыя адзежы, дабярэцца да яе дзіўнага цела і пакажа, што значыць сапраўдны расейскі мужык.

Дзядок-генэрал сапеў, пускаючы сьліні, і сьніў, сьніў, сьніў тое, чаго так моцна хацеў, жадаў, пра што марыў...

І разам з генэралам спала і марыла ў сьне пра сваю вялікасьць уся неабсяжная Расея, гісторыя якой нетаропка рухалася па вытаптаным стагодзьдзямі коле.

30 чэрвеня 1997 г.

Крыніца: Апавед друкаваўся ў «Нашай Ніве» ў жніўні 1997 г.